

Натхненні інсинуації

Цинізм і фахові лінощі – дві негативні риси, які сьогодні уносять журналістові гроші

Хто міг би швидше отримати звання «Заслужений журналіст України» - Гарет Джоунз чи Волтер Дюранті? На жаль, питання риторичне.

Гарет Джоунз, який уперше написав у британському виданні про Голодомор, - швидше за все, опинився б нині в Україні серед лузерів.

Волтер Дюранті, кажучи сучасною мовою, відпрацьовував політичну джинсу. Але якби той Пулітцерівський лауреат жив в наші часи у Києві, є підозра: він без проблем потрапив би у пул Віктора Януковича, їздив би з ним у Брюссель і Москву... Й, дивися, 6 червня чи там 24 серпня ми б читали указ Президента про присвоєння власкорві американської «Нью-Йорк Таймс» почесної відзнаки нашої Вітчизни.

Побільше брехні, фігні та інсинуацій!

Панове журналісти, натхненної Вам праці!

Так «поздоровив» нас колись із професійним святом сатирик Ян Таксюр. А задовго до нього український сервілізм діагностував Тарас Шевченко:

«За шмат гнилої ковбаси

У вас хоч матір попроси –

То оддасте».

У радянських редакціях журналістам доволі часто видавалися «продовольчі пайки» від КПРС. Дефіцитні дарунки, яких не бачили робітники, селяни та «прості» інтелігенти – вчителі або лікарі. Ковбаса – щоправда, не гнила, а сирокочена. Шпроти, розчинна кава, цейлонський чай. Комуністи не могли хоч так-сяк налагодити присутність цих товарів у магазинах, але підготовували, приручали своїх «вірних лєнінців».

Але ж і нинішні молоді журналісти й редактори охоче беруть з долоні господаря свою «ковбасу по 2.20» - кредити на квартири й машини, закордонні відрядження (зокрема, у престижному «пулі» якогось міністра або й президента) і навіть, як за правління Щербицького, отримують місця у партійних і депутатських списках. Апогеєм прагматичного ставлення до журналістики стали відверті слова Ганни Герман, коли вона перейшла у прес-службу до Віктора Януковича, тоді прем'єр-міністра: «Я дорого коштую». Розраховуватися доводиться тією ж валютою, що й раніше – причому дедалі маніпулятивніше й натхненніше, щоб суспільство не одразу розпізнало фальшак.

Журналіст, як і вчений, дошукується істини, й за це отримує гроші. Але є нюанси. Звичайній людині заплатити за брехню навряд чи хто захоче. Й вченому також копійки не дадуть за фальсифікацію закону тяжіння. Кореспондентам політичних і економічних видань, репортерам гламурних і навіть нішевих журналів – регулярно щось пропонують, та ще й передоплатою. Журналістові збрехати набагато вигідніше, ніж ученому. Будь-яку нісенітницю можна елегантно видати за приватну думку або принаймні за добросовісну помилку. Я, мовляв, не лжесвідок, – ну, барон

Мюнгхаузен... Десь помилився – вибачте (а гонорар за публікацію вже отриманий, хабар за джинсу теж, і повертати гроші ніхто не вимагає).

Є варіант хитріший: не брехати, а свідомо маніпулювати фактами, або ж продукувати «фігню», яка нібито взагалі не має стосунку до суспільно важливої теми, яка наразі на устах у всіх. Відома технологія, як дезавуювати правдиве повідомлення (чи пост на блозі): просто втопити у сотні брехливих або беззмістовних контр-реплік, в розважальних гегах і анекдотах. Так топлять кошенят у помийному відрі. Та будь-яка маніпуляція має на меті одне: приховати істину й виправдати свідому брехню.

Можна було б запровадити новий термін: мані-правда, чи маніпульована правда. Або ману-правда, тобто попередньо проплачена. Журналістові не треба її шукати, варто лише оприлюднити, легалізувати чийсь «злив»... Хоча навіть ці лінгвістичні новації, коли є старе біблійне визначення: лжесвідчення.

Діти жертв Голодомору парадоксальним чином беруть за взірець не чесного профі Гарета Джоунза, а талановитого й успішного маніпулятора, лжесвідка Уолтера Дюранті.

Гарет Джоунз приїздив в Україну 1933 року з наплічником, ходив по селах, збирав дані про масштаби голоду ретельно й прискіпливо. Робив це потайки – сталінська влада не толерувала незалежні журналістські розслідування, а згодом навіть звинуватила Джоунза у шпигунстві. Та й саму інформацію про Голодомор приховувала ретельно й жорстко. Дюранті, навпаки – радо приймали під рубіновими зорями Кремля. Мабуть, частували білинами з чорною ікрою, щоб пом'якшити думки про те, що у той самий час мільйони українців голодують і вмирають. Бо Дюранті таки знав істину – і усвідомлював, що продукує неправдиві дані, про це є свідчення самого Дюранті. О, він теж дорого коштував: не так комуністичному імператорові Сталіну, як Пулітцерівському комітетові, який поніс репутаційні втрати.

Проблема - не лише у продажності. Журналіст – це не тільки текст, а й насамперед дія: уміння й бажання опинися у потрібний час у гарячій інформаційній точці. Допитливість і жага істини приводить журналіста туди, де він має бути, щоби свідчити суспільству про важливі речі.

Однак в українській журналістиці, як і за часи «пайків» УРСР, поширені фахові лінощі і паркетний кар'єризм. Догоджаючи власникові ЗМІ і сильним світу цього, журналіст паралельно знесилюється служити читачеві. Репортаж, нарис як жанр майже зникають зі шпальт наших видань. Натомість провідним стає нудне кабінетне інтерв'ю - спрощений аналог ток-шоу на телебаченні. Наші сьогоднішні Дюранті воліють працювати не на міських площах, не у вимираючих селах чи обвальних шахтах, а у яскравих студіях, теплих ньюсрумах, на паркеті державних установ. Ми розучилися збирати факти й яскраво їх викладати, натомість перетворюємося на «модераторів контенту», розподільвачів інформації, наданої у пережованому вигляді піарниками та Інтернетом.

Якщо трапляється щось нагальне на околицях країни – аварія у шахті, повінь, хімічне забруднення (вистачає таких подій в Україні) – у кращому випадку читаємо чи бачимо телефонні коментарі з вуст місцевих чиновників, а не гарячий звіт з місць, як годилося б.

А як же базові фахові цінності? Колись їх можна було знайти принаймні у самвидаві. Що, геть втрачені? На щастя ні. Ще не вмерла медійна Україна, й вистачає журналістів, у яких у крові ця місія – знаходити й повідомляти суспільству важливу інформацію. Але на тих, хто намагається наслідувати Гарета Джоунза, дивляться підозріло й знову ж таки через призму грошей: «Хто-то ж его финансирует?» (Копірайт – плівки Мельниченка-Кучми).

Гроші у кого? У партій, у олігархів, для яких преса – це лише один із сервісів. Тому вони – не лише провладні, але й опозиційні – диктують залежним від них мас-медіа, який контекст і у якому напрямку модерувати. Причому робиться це нині досить вибагливо. Прошли часи, коли у редакції спускалися письмові настанови: тема, мовляв, важлива й актуальна – пишіть ось так. А те й те - ігноруйте. Тепер на кожне перо впливають топ-менеджери, редакційні ради, фінансові директори... Інколи журналістові, який намагається дотримуватися стандартів фаху, протистоять не тільки ті, хто традиційно займає, так би мовити, інший бік барикади (власники видання, топ-менеджмент медіахолдингу, рекламисти), але й його начебто союзники - редактори. Вони виступають провідниками Вищої Істини (яку знає, певно ж, лише начальство угорі). Деякі редактори дозволяють собі публічно висловлюватися про «тупість» колег-журналістів, тобто чітко позиціонують себе як лакеї олігархів. По суті, уся редакційна машина стає єдиним змашеним механізмом цензури на догоду владі і власникам ЗМІ, які з нею знаходяться у протиприродному фінансовому симбіозі.

Пулітцерівську премію, лауреатом якої став Дюранті, дають у США за журналістську майстерність – за вміння знайти ексклюзивний матеріал, за елегантність його подачі. Й Дюранті, певно, не пас задніх як фахівець – поїздив світом, працював у Парижі, мав можливість шліфувати стиль. Дюранті був, мабуть, сміливим. Та відвага ще не є запорукою чесності. Савік Шустер пройшов репортерськими стежками Афганістану. Дарка Чепак боролася за честь журналістського фаху у русі «Стоп цензурі». Нині ж цих безумовно не боягузливих людей чомусь підозрюють у маніпуляціях на користь владі. Дюранті був і талановитим. Що ж до змісту його журналістських розслідувань – то для американських колег Дюранті, які присвоюють Пулітцерівську премію, було аксіомою, що журналіст ніколи не збреше, як пілот – не направить навмисне літака на хмарочос.

Журналістика лишається багато в чому моральною інстанцією. Нікого не змусиш бути чесним і альтруїстичним, як Гарет Джоунс. Та читачі переконуються з часом, хто підзаробляв на лжесвідченнях. А приховати важливу інформацію – річ неможлива.

Ігор Кручик